

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА

АРХИВИСТИКА И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ

ХРИСТО ЦВЕТОЛЮБОВ НУШЕВ

**ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,
СПОРЕД ДОКУМЕНТИТЕ ОТ АРХИВА НА МИНИСТЕРСТВО НА
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР”

СОФИЯ

2017

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА

АРХИВИСТИКА И МЕТОДИКА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ

ХРИСТО ЦВЕТОЛЮБОВ НУШЕВ

**ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,
СПОРЕД ДОКУМЕНТИТЕ ОТ АРХИВА НА МИНИСТЕРСТВО НА
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ**

АВТОРЕФЕРАТ

на

ДИСЕРТАЦИЯ

за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР”

Шифър 05.03.21 – Документалистика, архивистика, палеография

(вкл. Историография и източникознание)

Научен консултант:

доц. д-р Тодор Попнеделев

Членове на Научното жури:

СОФИЯ

2017

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита от научния съвет на Катедра „Архивистика и МОИ” в Историческия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски" на заседание от 13.12.2016 г.

Дисертацията се състои от Увод, изложение от 4 глави, Заключение, Извори и библиография и Приложения в общ обем 160 страници.

Публичната защита ще се състои на ... 2017 г. от часа в (София,).

Материалите по защитата са публикувани на интернет страницата на
(<http://www....>).

В настоящата дисертация, целта е да бъде проследен документално ходът на отношенията на България с Европейския съюз. Използвани са документите, съхранявани в Архива на МВнР, които отразяват пътя на интегриране на България в ЕС най-вече чрез подготовката на посещенията на всички нива в държавата – именно през тази призма и рамки е направена своеобразна реконструкция на целия процес.

Основният източник, използван за написването на настоящия труд, представляват документите от Архива на МВнР. За целта са използвани всички налични явни дипломатически документи, като е показано хронологически развитието на отношенията България-ЕС, съгласно информацията отразена в различни официални документи на МВнР. За по-голяма яснота и прегледност реалния преговорен процес (отделните преговорни глави) е изведен в отделна глава, като там също е следван хронологичния подход при изследването на отделните преговорни глави и мониторингови доклади на Европейската комисия.

В български и чужди научни трудове се засягат основни проблеми, свързани с Европейския съюз. Общите изследвания свързани с историята, структурата и политическата история на ЕС са посочени в библиографията към дисертацията. В изследването са разгледани само общите черти и тенденции, тъй като работата не е свързана с литературата, а документално осветлява темата. Библиографията по въпроса за присъединяването на Република България към ЕС разглежда най-вече въпросите за преговорните глави, хармонизирането на българското законодателство с европейското. Липсват обобщени изследвания за целия процес на присъединяване, като основен аспект в литературата се отдава на правно-нормативния аспект. В по-малка степен е застъпен политическия контекст на влизането на България в европейската общност. По отношение България, по-голямо значение в научните трудове се отдава на бъдещото място на страната в ЕС, отколкото на анализа на нейните стъпки към пълноправно членство. Това е първото изследване, което се стреми да обхване всички официални документи по присъединяването на България към ЕС и да покаже целият извървян път до официалното членство на страната. Към настоящият момент липсва цялостно научно изследване на събитията довели до присъединяването на България към ЕС. Не е правен и анализ на документите касаещи европейската интеграция на страната. Това поставя изследването на тази тема на нова плоскост, опитвайки се да даде завършеност и институционален поглед върху различните етапи и проблеми на този процес.

Дисертацията е в обем 207 стр. и приложение 160 стр. Изследването е разделено на Увод, 4 глави, Заключение и Използвана литература.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава I - **УСТАНОВЯВАНЕ НА ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКАТА ИКОНОМИЧЕСКА ОБЩНОСТ. ПОЕМАНЕ НА БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ** обхваща периодът 1985 г. – 1995 г. В точка 1.1 са разгледани първоначалните дипломатически контакти между Народна Република България /НРБ/ и Европейската икономическа общност /ЕИО/ /1985 г. – 1988 г./, като писмото от 14 юли 1985 г. на Министерският съвет на България /МС/, с което се дава съгласие за провеждане на предварителни разговори с Комисията на ЕОС него, както и с писмото на министъра на външните работи на НРБ от 8 май 1986 г. до завеждащия външните отношения и търговската политика на Комисията относно принципната позиция на българската страна. Реалните разговори започват през октомври 1986 г., като се обсъждат два основни въпроса – установяването на официални отношения и подписването на търговско-икономическо споразумение. Провеждат се два кръга предварителни разговори - първият е през октомври 1986 г., а вторият през юни 1987 г., по време на които се уточняват общите позиции на двете страни, както и различията по основните въпроси при подготовката на мандата за официални преговори.

Напредък в развитието на диалога между НРБ и ЕИО се постига чрез Съвместната декларация за установяване на дипломатически отношения между страните-членки на СИВ и ЕИО, копие от която се съхранява в Архива на МВНР.¹ Официалната церемония по подписването ѝ се състои в Люксембург на 25 юни 1988 г.

В точка 1.2 са представени документите, свързани с установяването на официални отношения между България и ЕИО. През месец май 1988 г., Комисията се обръща към българската страна с предложение да се даде ход на процедурата по установяване на официални дипломатически отношения на двустранно ниво. От тук насетне събитията се развиват бързо чрез размяната на ноти. На 13 юни 1988 г. България връчва на Комисията вербална нота, с която заявява желанието си този процес да стартира, а два месеца по-късно получава и положителен отговор². Нотите и цялата кореспонденция, свързана тях са ценен източник на информация не само за началото на интеграционния процес на страната в европейските структури, но и дават също така яснота за точната дата на установяването на официални отношения между България и Общността – 10 август 1988 г.³

¹ АМВНР, оп. 45-12: а.е. 100, л. 23-26

² Нотата-отговор на Комисията е от 10 август 1988 г., АМВНР, оп. 45-12: а.е. 104

³ В различни статии, Интернет, по-съвременните документи в Архива на МВНР и като цяло литературата, посветена на европейската интеграция на България, като начална дата на официалните отношения се смята 8 или 9 август 1988 г.

Разгледан е и МВнР е третият кръг от предварителни разговори, състоял се на 13-14 септември 1988 г. Като цяло документите, съдържащи информация за преговорите между НРБ и ЕИО разкриват както слабите позиции на българската страна за постигане на по-приемливи условия в бъдещите отношения с ЕО, така и липсата на по-големи възможности за лавиране в преговорите.

Представени са проведените срещи и разговори на високо ниво с представители на страните-членки на ЕИО, които отразяват реализираните през 1988 г. посещения – на президента на ФРГ и на външните министри на Нидерландия и Италия в България, както и на българския външен министър Петър Младенов в Белгия, Люксембург и Италия.

В точка 1.3 **Преговорен процес и отношения между НРБ и ЕИО през 1989 г.** са представени последиците от сериозните вътрешнополитически събития, които водят до промени в цялостната политическа система и управление на страната, като се поставя началото на демократичния преход. Въпреки това едно от основните направления във външната политика на страната, възприето от предходните управляващи, за сближаване и интеграция с ЕИО, остава непроменено.

Разгледани са за действията, предприети както от България, така и от институциите на Общността в посока на интеграцията.⁴ Съвета на министрите от 20 февруари 1989 г. дава мандат на Комисията за водене на преговори с България за подписване на споразумението за търговия, търговско и икономическо сътрудничество. Въз основа на предоставения мандат се провеждат няколко кръга преговори. Първият се състои на 6-7 май 1989 г. в Брюксел и може да бъде определен като опознавателен, тъй като двете страни взаимно се информират за позициите и мандатите си. Непосредствено преди започването на следващия преговорен кръг, Комисията връчва на българската страна проект на търговско споразумение. На самите разговори на 29-30 май 1989 г. в Брюксел проектът е обсъден, като България прави редица предложения за корекции, но различията не са преодолены.

Важен документ за развитието на преговорния процес на България представлява съвместния доклад на министъра на външните работи Бойко Димитров и министъра на външноикономическите връзки Христо Христов от 8 декември 1989 г. Той е изключително обемен и ценността му се определя от това, че разкрива допълнителни нюанси от преговорните позиции на България, като в същото време представлява една от първите официално изразени външнополитически позиции на страната след 10 ноември 1989 г.

⁴ АМВНР; оп. 46-4: а.е. 293; оп. 46-12: а.е. 75

Развитието на отношенията с ЕИО продължават на двустранно ниво чрез срещите и разговорите, проведени по време на осъществени в България посещения. През 1989 г. на визити в България са френският президент и премиерът на Дания, по време на които българската страна търси подкрепа по важните за нея въпроси.

Разгледаните документи в точка 1.4 **Подписване на Спогодбата между НРБ и ЕИО за търговия, търговско и икономическо сътрудничество /1990 г./** показват, че вътрешнополитическите събития от края на 1989 и 1990 г. не водят до промени в политиката на българското правителство по отношение курса спрямо ЕИО. Спогодбата за търговия, търговско и икономическо сътрудничество между НРБ и ЕИО е парафирана на 3 април 1990 г., а на 8 май 1990 г. е официално подписана в Брюксел.

На 22.12.1990 г. Великото народно събрание приема решение, с което се изразява желанието на България да стане пълноправен член на ЕО, след създаване на необходимите предпоставки за това⁵. В решението се посочва, че сключването на Споразумение за асоцииране с ЕО се разглежда като етап към тази крайна цел. Набелязани са и мерки за хармонизиране на българското законодателство, с оглед изискванията на Общността и улесняване на процеса на асоцииране.

През 1990 г. продължават и срещите на високо ниво - посещенията на външните министри на Италия, Португалия, Испания и Дания у нас, както и среща на Ж. Желев с председателя на комисията на ЕО Жак Делор. Прави впечатление, че на 1 март у нас е министър на външните работи на Република Италия Джани Де Микелис⁶, в периода 3-4 март гостува министър на външните работи на Република Португалия проф. Жоау де Деуш Пинейру⁷, а на посещение от 5 до 7 март е министър на външните работи на Кралство Испания Ф. Ордонес⁸. И с тримата е обсъдено искането на подкрепа от страна на България от съответните страни по подписване на Споразумението за търговия и икономическо сътрудничество с ЕИО и тази тема заема централна част при двустранните разговори.

Точка 1.5 **Започване на преговорите за асоцииране с ЕИО /1991 г./** представя активизирането на контактите на високо ниво между представители на България и ЕО. Посочват се срещите на Президента Желю Желев с Председателя на Комисията на ЕО Жак Делор през 1990 г., както и посещението на министър-председателя Димитър Попов в Брюксел през април 1991 г., където е имал разговори с Жак Делор. В справката за състоянието на отношенията между РБ и ЕО от 18 юни 1991 г. е посочено, че на тази среща е било заявено, че се очаква

⁵ АМВНР; оп. 52-2: а.е. 78

⁶ АМВНР; оп. 47-4: а.е. 128

⁷ АМВНР; оп. 47-4: а.е. 402

⁸ АМВНР; оп. 47-4: а.е. 107, 108

предварителните преговорите за асоцииране да започнат скоро. На 1 октомври 1991 г. Европейският съвет взема решение да даде пълномощия на Комисията на ЕО да започне предварителните разговори с България за сключване на Споразумение за асоцииране.⁹

И през 1991 г. посещенията и срещите на високо ниво продължават да играят ключова роля при формирането на отношенията България-ЕИО. През тази година са осъществени посещения на ниво президент в Люксембург и Белгия, Великобритания, Нидерландия (за участие в Международен симпозиум) и ФРГ, на ниво външен министър във Великобритания, Италия и ФРГ, а у нас гостуват външните министри на Дания, Ирландия и Испания.

В точка 1.6 **Преговори за асоцииране на България в ЕО /1992 г./** са представени продължаващите активни усилия на България за подписване на споразумение за асоцииране.

На 2 април 1992 г. Министерски съвет на РБ одобрява мандата на българската делегация за преговорите по асоцииране с ЕО, а на 11 май 1992 г. Съвета на министрите на ЕО приема Директиве за водене на преговорите по асоцииране на РБ с ЕО. Първият кръг от преговори се състои в Брюксел на 14 и 15 май 1992 г., вторият на 11 и 12 юни 1992 г.¹⁰ Разгледани са оценките на резултатите от третия кръг на преговорите, състоял се на 9 и 10 юли 1992 г., като се счита, че е възможно приключването да стане до края на 1992 г., съгласуван е в предварителен порядък член на споразумението, регламентиращ възможността за едностранно прекратяване и предстоящото съгласуване на принципите за развитие на бъдещите отношения. На 24 и 25 септември 1992 г. се провежда четвъртият кръг от преговори, петият на 15 и 16 октомври 1992 г., шестият на 10 и 11 ноември 1992 г. и седми кръг на преговори на 3 и 4 декември 1992 г., като на 22 декември 1992 г. текста на Споразумение за асоцииране е парафиран в Брюксел (от българска страна парафира министъра на търговията Александър Праматарски).¹¹

Разговорите по въпросите за асоциирането на България към ЕО заемат важна част от проведените срещи и посещения на високо ниво през 1992 г. Осъществени са на ниво държавен глава посещение на краля на Испания у нас, както и неофициално посещение на президента на България в Испания. На ниво министър-председател е проведено официално посещение в Нидерландия и неофициално в Испания. Външният министър на Р България осъществява визити във Великобритания, Испания на два пъти, Португалия и Германия.

В точка 1.7 **Усилия за асоциирането на България с Общността /1993 г./** е изследвана политиката на българските институции, насочена към придвижването на ЕСА и влизането в сила на Временното споразумение за търговия с ЕС. С решение на МС от 25 март 1993 г. са

⁹ АМВНР; оп.50-9: а.е. 15

¹⁰ Пак там, л. 24

¹¹ АМВНР; оп. 50-9: а.е. 15

одобрени резултатите от преговорите по асоцииране между РБ и ЕО, както и текстовете на ЕСА и Временното споразумение, а Народното събрание (НС) единодушно ратифицира и двата документа на 15 април 1993 г. С нота на мисията на България в Брюксел от 23 април 1993 г. Комисията на ЕО е уведомена за ратификацията.¹² ЕСА се сключва за неопределен период от време и трябва да бъде одобрено от двете страни (България от една страна и ЕС от друга), съгласно вътрешнозаконодателните процедури и ще влезе в сила на първия ден от втория месец след датата, на която страните взаимно се уведомят, че необходимите процедури са изпълнени. То ще замести Спогодбата между България и ЕИО от 8 май 1990 г. До влизането в сила на ЕСА се сключва Временно споразумение за търговия между България и ЕО, а и за да може 1993 г. да стане първата пълна година в схемите за либерализация на пазарите на ЕО и България, Временното споразумение трябва да влезе в сила преди 1 юли 1993 г. В различни документи се подчертава, че ЕСА заедно с присъединяването към Съвета на Европа през май 1992 г., и предстоящото подписване на споразумение за създаване на Зона за свободна търговия между България и ЕО, са основните стожери за осъществяването на приоритетната цел на българската външна политика – интегрирането на България в европейските политически и икономически структури.

Въпросите по подписването на ЕСА заемат централно място и при посещенията и срещите на високо ниво, реализирани през 1993 г. Основна цел при всички тях е намирането на подкрепа за по-бързото ратифициране на ЕСА и асоцииране на България. На ниво държавен глава у нас са осъществени посещения на президента на Италия, краля на Испания, а българският президент прави визита в Австрия. В България на официално посещение са министър-председателят на Германия, а българска делегация, начело с българския министър-председателя посещава Дания. Визити в България осъществяват и външните министри на Германия и Великобритания.

В точка 1.8 **България и ЕС след ЕСА /1994 г./** е разгледана активната политика на българската държава продължава по отношение на Съюза след решението на Европейския съвет да подкрепи Временното споразумение за търговия с България и неговото влизане в сила от декември 1993 г. Документите в Архива на МВНР показват, че усилията на този следващ етап се префокусират и се насочват най-вече към двустранната дипломация с цел постигане на по-бърза ратификация на ЕСА от страните членки и подготовката на хармонизацията на българското законодателство с европейското.

¹² АМВНР; оп.51-2: а.е. 487

На 14 април 1994 г. българското правителство приема декларация, в която се потвърждава желанието на страната да стане пълноправен член на ЕС.¹³ В нея се изразява решимост да бъдат предприети всички необходими мерки за ускоряване на евроинтеграционния процес, да се продължи с реформите и да бъдат създадени цялостни условия за интегрирането на България в Общността. Изразена е също така готовност за задълбочаване на политическия диалог с ЕС по въпросите на външната политика и сигурността както на двустранно, така и на многостранно ниво.

На двустранно ниво през 1994 г. са реализирани редица посещения и разговори, като по време на срещите водещите въпроси, поставени от българска страна са за ускоряване на процеса на разширяване на ЕС и преодоляване на опитите на някои страни членки да разделят на различни „потоци“ за присъединяване кандидатите за асоцииране или асоциираните членове. На посещения в България идват президента на Франция, премиера на Нидерландия, външните министри на ФРГ и Швеция. От своя страна българският президент прави посещения в Португалия и Франция, а българският външен министър във Великобритания и Дания.

В точка 1.9 **България – асоцииран член на ЕС/Влизане в сила на ЕСА /1995 г./** се разглеждат различни документи от които става ясно, че ЕСА с България влиза в сила на 1 февруари 1995 г., с което официално страната получава статут на асоциирана държава. Аргументира се виждането, че със споразумението и с приетата от Европейския съвет в Есен „Стратегия за подготовка на асоциираните с ЕС държави от Централна и Източна Европа“ се поставя началото на нов етап в отношенията между България и Съюза, като акцентът вече ще се поставя върху реалната подготовката за пълноправно членство. Приема се, че по този начин се разкриват нови възможности за по-активни политически и икономически отношения не само с тогавашните петнадесет страни-членки, но също така и с асоциираните държави. Във връзка с влизането в сила на ЕСА, на 2 февруари 1995 г. българското правителство излиза с декларация, с която потвърждава желанието за пълноправно членство и изразява готовност да предприеме необходимите стъпки за реализирането на предвидените в споразумението договорености. В този контекст се разглежда и решението на правителството за създаване на специален механизъм за сътрудничество в изпълнение на ангажиментите, поети със споразумението.

С влизането в сила на ЕСА закономерно контактите и взаимодействието с ЕС се активизират. В периода 6-8 февруари 1995 г. министърът на външните работи Георги Пирински осъществява работно посещение в Брюксел, където се среща с председателя на Европейския

¹³ АМВНР; оп. 52-2: а.е. 78

парламент Клаус Хенш.¹⁴ През април същата година той участва в среща на министрите на външните работи на страните-членки на ЕС и асоциираните държави от ЦИЕ, на която са обсъдени Бялата книга на ЕС за вътрешния пазар, както и регионалното сътрудничество.¹⁵ Същият месец министър-председателят Жан Виденов се среща с председателя на Комисията на ЕО Жак Сантер, а в периода 4-5 май 1995 г. посещение в България прави Ханс ван дер Брук, европейски комисар за външните отношения. В края на м. май двудневно работно посещение в България прави държавният секретар по европейските въпроси на Испания Карлос Вестендорп. При срещите с президента Желев, министър-председателя Виденов и външния министър Пирински се дискутират въпроси за подготовката на първата междуправителствена конференция между ЕС и България, която се очаква да се проведе през 1996 г.

По-нататъшното развитие на процеса на разширяване на ЕС може да се проследи чрез решенията, взети по време на Европейския съвет в Кан в края на юни 1995 г. – тогава се приема Бялата книга за сближаване на законодателствата на асоциираните членове с правото на ЕС, който се разглежда от българска страна като изключително важен за прилагане на стратегията за цялостния процес на интеграция към ЕС. В рамките на съвета в Кан е проведена и среща на държавните и правителствените ръководители и на министрите на външните работи на държавите членки на ЕС и асоциираните страни във формат 15+11, както и втората сесия на първото заседание на Съвета за асоцииране България-ЕС (30 януари 1996 г.) в Брюксел, под председателството на министъра на външните работи Георги Пирински. В периода 6-8 септември 1995 г. в София е създаден Съвместен парламентарен комитет между България и ЕС, а през ноември същата година се провежда първото заседание на Комитета за асоцииране България-ЕС. Този институционален процес завършва с гласуването по предложение от българското правителство решение на Народното събрание, съгласно което България официално подава молба за пълноправно членство в ЕС по време на срещата на Европейския съвет в Мадрид (15-16 декември 1995 г.).

Глава II - Пътят на България от страна-кандидатка за членство до започването на реални преговори обхваща периода 1996 – 1999 г. Тази глава отразява най-пълно значението на политическите решения. Именно в тези години страната окончателно поема по пътя на присъединяване към ЕС и евроинтеграцията става необратима.

В точка 2.1 **Първи стъпки към началото на преговорния процес – Въпросникът на ЕК и отговорите на българското правителство** е изследвано мобилизирането на всички институции на страната в търсенето на съюзници за позицията ѝ за равностойно третиране

¹⁴ АМВНР; оп. 52-2: а.е. 78

¹⁵ Пак там

наред с другите асоциирани членове и получаване на подкрепа по време на Междуправителствената конференция по разширяването (МПК) от 1996 г. Това личи от документите, съпътстващи официалните посещения на президента на Р България Ж. Желев в Белгия, както и при посещението на германския президент у нас. Поставените български позиции са за по-нататъшна подкрепа и активно съдействие от страна на Германия за интегрирането в евроатлантическите структури; включването на България като наблюдател в работата на МПК¹⁶; съдействие за домакинството от българската страна на съвместни прояви с ЕС; продължаване на консултантската помощ (финансово обезпечена) за по-бързото интегриране и хармонизиране на правната система с изискванията на ЕС и др.¹⁷ На ниво външни министри се осъществяват срещи с представителите на Дания, Франция и Испания. Тази година е характерна и с това, че за първи път основна линия на българското правителство става т.нар. „черен списък“ за визите на български граждани. Този въпрос ще продължава да бъде водещ и през следващите години.

В точка 2.2 Промени във вътрешнополитически план, осъвременяване на отговорите на въпросника на ЕК, политически совалки са разгледани основните моменти от развитието на отношенията България-ЕС през 1997 г. Новите политически реалности в България се отразяват на външнополитическия курс на страната, който остава непроменен, но се налага препотвърждаване на поетите ангажименти и преосмисляне от управляващите на подхода в защита на избрания път за интегриране в ЕС и НАТО. Документите от този период показват, че на всички нива в разговорите с представителите на страните членки и европейските институции водещи моменти стават подчертаването на приемствеността в основните външнополитически приоритети и заявката, че е налице вътрешнополитически консенсус за продължаване на започнатите реформи. Не на последно място, в подхода на новото правителство се забелязва опит за разширяване на аргументите по отделните аспекти на интеграцията, който има за цел да подобри позицията на България сред останалите асоциирани страни и да привлече по-голяма подкрепа сред държавите членки.

В продължение на посещенията от предходната година през тази отново са реализирани официални разговори между България и Белгия, Германия, Франция, Италия и Испания, което от една страна говори за все по-ясното осъзнаване на ползите, които могат да бъдат получени от тези страни – не само тяхната политическа подкрепа (макар и с известни нюанси за всяка една

¹⁶ Международните правителствени комисии (МПК) представляват срещи в различни формати и на различни ниво, с участието на всички страни-членки, както и на асоциираните такива, по различни експертни, общностни и др. въпроси.

¹⁷ Пак там, л. 36-37

от тях) в противовес на тази, която другите страни кандидатки получават, но и реална експертна помощ при хармонизирането на законодателството и покриване на критериите за членство.

В точка 2.3 **Изготвяне на национална стратегия и започване на процедурата по аналитичен преглед на законодателството на ЕС** интеграционният процес за България през 1998 г. придобива все по-ясни измерения и навлиза във фазата на конкретните преговорни казуси и опитите защита на националните интереси. Това налага яснота и последователност на всички нива, по линия на които се предприемат действия, както и отчитане на общностните интереси и ценности, към които се стреми страната. Документите в Архива на МВнР позволяват този процес да бъде проследен на ниво правителство, чрез мерките и политиките, които то приема, на ниво срещи с държавните ръководители и министри на страните-членки и паралелната дипломация със страните кандидатки, както и на ниво европейски институции. Това позволява да се идентифицират основните проблеми и интереси при преговорите, както и предимствата, от които България може да извлече полза в рамките на преговорния процес.

Предприетите от страна на българското правителство конкретни действия по подготовката за присъединяване могат да бъдат проследени в различни документи. В тях се отбелязват изготвените и приетите през март 1998 г. „Национална стратегия за подготовка за присъединяване на България към ЕС” и Програма за нейното изпълнение, които показват организацията, подхода и стратегическите цели по пътя към ЕС – основният стремеж е, по време на първия преглед на ЕК през 1998 г., да бъде получена позитивна оценка за подготвеността на страната, след което, най-късно през 2001 г., да започнат реалните преговори. Паралелно с това трябва да бъдат изпълнение и критериите на Европейския валутен съюз.

На 27 април 1998 г. страната започва участие в процедурата по многостранния аналитичен преглед на законодателството на ЕС, като процедурата представлява пряка подготовка за преговорите за присъединяване и се предвижда да протече на два етапа – първият до лятото на 1998 г., когато пред български експертни екипи ще се представят основните моменти от правото на ЕС /трябва да бъдат приети в националното законодателство до пълноправното членство/, и вторият, когато през есента на с.г. ще се пристъпи към сравнителен анализ на българското законодателство с това на ЕС.

Като основен инструмент за развитието на двустранното сътрудничество България – ЕС е посочено ЕСА, чиято основна цел е засилване на сътрудничеството в търговско-икономическата област и постепенно установяване, в рамките на преходен период от 10 години, на Зона за свободна търговия.

По-подробно са разгледани Националната стратегия за присъединяване на България към ЕС и Програмата за нейното реализиране. В тях са отчетени залегналите в „Партньорство за

присъединяване” приоритети и са предвидени времеви рамки за тяхното прилагане, обусловени от произтичащите в България и ЕС процеси. Очертани са краткосрочен план със срок 1998 г., средносрочен план до 2001 г. и дългосрочен план – до присъединяването към ЕС. Описаните в Националната стратегия процеси вземат под внимание и се основават на критериите за членство, формулирани от Европейския съвет в Копенхаген през 1993 г.

На основата на резултатите от аналитични прегледи, ЕК ще отправя препоръки към Съвета на ЕС за започване на преговори за присъединяване на страните кандидатки. Прегледите ще отчетат изпълнението на определените от „Партньорство за присъединяване” приоритети и степента на приемане на законодателство на ЕС (acquis).

И през тази година важен елемент от усилията на България за евроинтеграция представляват двустранните срещи на високо равнище. Разгледани са разговорите с германския президент и външен министър, италианския и испански премиери. През 1998 г. процесът на европейска интеграция на България е основна тема и в разговорите при срещите на различно ниво с представителите на Великобритания, Финландия и Швеция. Най-важните моменти в българската позиция са представянето на подготвеността на страната, областите с необходимост за подкрепа и аргументите в защита на членството в ЕС, които до голяма степен повтарят досега отстояваната позиция – напредъкът, постигнат с приемането на Националната стратегия и Национална програма за присъединяване към ЕС, като се подчертават извършването на административната реформа, подобряването на климата за привличането на чуждестранни инвестиции и борбата с организираната престъпност. По време на всички разговори е заявявана целта на българското правителство за започване на преговори с ЕС през 2001 г.

През 1998 г. е публикуван първият редовен доклад за България, изготвен от ЕК. Той е озаглавен „Доклад на Европейската комисия относно напредъка на България в процеса на присъединяване” и е съставен на основата на различни източници – материали, предоставени от България и доклади и информации, изготвени от ЕК и страните членки.

В точка 2.4 **Изпълнение на политическите критерии за членство. Решение на Европейския съвет за откриване на преговори с България** е проследено развитието на преговорния процес на България с ЕС през 1999 г. Основен елемент на т.нар. „Засилена предприсъединителна стратегия на ЕС” към десетте страни-кандидати от ЦИЕ, продължава да бъде одобреният от Европейския съвет в Люксембург „Партньорство за присъединяване”. Съветът „Общи въпроси” приема на 06.12.-07.12.1999 г. актуализиран вариант на Партньорството, който отразява развитието на приоритетите в подготовката на България за членство. Отбелязано е, че на 20.05.1999 г. МС на България одобрява актуализирана версия на Националната програма за приемане на достиженията и правото на Европейската общност,

която е представена на ЕК на 02.06.1999 г. Провежданата процедура с България на периодични прегледи на напредъка, осъществен по пътя на подготовката за членство в светлината на критериите от Копенхаген и с оглед ритъма на приемане на законодателството на ЕС, отчита изпълнението на определените от „Партньорство за присъединяване” приоритети и степента на приемане на законодателството на ЕС. На 13.10.1999 г. ЕК публикува втория редовен доклад за напредъка на България и прави препоръка за откриване на преговори за членство със страната. В доклад се казва, че се изпълняват политическите критерии. Признати са усилията на България към по-нататъшно консолидиране на процеса на пазарни реформи и укрепване на институциите на пазарна икономика, при това в условията на неблагоприятна външна среда в този период¹⁸. Отбелязано е, че са необходими по-нататъшни усилия за реструктуриране на икономиката и подобряване на конкурентоспособността и. Признат е и сериозният напредък на България при въвеждане на ключови моменти в законодателството в областта на вътрешния пазар, както и напредъкът в укрепването на административния капацитет, установяване на правна рамка за създаване на институции, отговарящи за прилагането на законодателството на ЕС и изграждането на необходимите структури за укрепването на граничния контрол.

Проведено е и Петото заседание по Съвета за асоцииране, състояло се на 16.11.1999 г. в Брюксел. Съвета дава висока оценка на постиженията и напредъка на България в подготовката и за членство в ЕС. На 29.03.-30.03.1999 г. в Брюксел се провежда и осмото заседание на Смесения парламентарен комитет /СПК/ България-ЕС, а на 18.10.-19.10.1999 г. в София се провежда деветото заседание на СПК. В заключителния документ се отправя препоръка за откриване на преговори с България през 2000 г. Провежда се и Петото заседание на Комитета по асоцииране в София на 26.07.1999 г., който дава висока оценка на постигнатия от България напредък в подготовката и за членство.

Особено голямо внимание е обърнато на въпроса с ядрената безопасност. ЕС поставя категорично въпроса за извеждане от експлоатация на блокове 1-4 на АЕЦ Козлодуй, в съответствие със Споразумението с Фонда за ядрена безопасност от 1993 г. Българската позиция се основава на приетата от МС Национална стратегия за развитие на енергетиката и енергийната ефективност до 2010 г., утвърдения от МС „Реалистичен график за извеждане от експлоатация на блокове 102 и 3-4 в АЕЦ Козлодуй (април 1999 г.) и приетия на 02.07.1999 г. Закон за енергетиката и енергийната ефективност. В препоръката на ЕК от 13.10.1999 г. за откриване на преговори с останалите шест страни-кандидатки, в това число и България, се поставя изискване българското правителство да определи до края на 1999 г. приемливи дати за затварянето на

¹⁸ Имат се предвид кризата в Азия и Русия и конфликта в Косово.

реактори 1-4 на АЕЦ Козлодуй. На 29.11.1999 г., след получаване от Народното събрание на мандат за водене на преговори, българското правителство постига споразумение с ЕК за изваждане от експлоатация на блокове 1-2 до 2003 г. и се ангажира, че до 2002 г. ще бъдат определени сроковете за закриване на блокове 3-4. Отбелязано е, че постигнатото споразумение отваря пътя за отправената безусловна покана към България от европейския съвет в Хелзинки за започване на преговори за присъединяване към ЕС. Европейският съвет от Хелзинки (декември 1999 г.) приема решение за започване на преговори за присъединяване с Румъния, Словакия, Латвия, България и Малта и за признаване на Турция за страна кандидатка, като по този начин отбеляза преход към нова фаза на разширяване.

Глава III Външнополитически предизвикателства пред България в процеса на приобщаване към европейското семейство. Подписване на Договора за присъединяване на България към ЕС обхваща периодът от 2000 до 2006 г. включително. В тази глава е показан дипломатическият аспект на последният етап от процеса на присъединяването на България към ЕС. Той е характерен с това, че ракурса на разговорите на високо ниво се променя и става насочен към конкретни политики и решения, докато до този момент е насочен към това да се осигури подкрепа за политическо и икономическо интегриране на България в европейското семейство.

В точка 3.1 **Започване на реални преговори** са разгледани документите от 2000 г. и може да се установи, че тази година е ключова по пътя на България по пътя и към пълноправно членство в ЕС. В началото на годината е извършен повторен интензивен аналитичен преглед на постиженията на страните-кандидатки по 12 глави. Във връзка с началото на преговорите Министерски съвет на България приема Постановление № 3 от 20.01.2000 г., с което координационният механизъм по подготовката на България за присъединяване към ЕС е допълнен и адаптиран към новия етап на отношенията България-ЕС. На 15.02.2000 г. в Брюксел, в рамките на междуправителствената конференция на равнище външни министри, официално е поставено началото на преговори за присъединяване на България към ЕС.

Основната теза, застъпена в тези документи е, че членството в ЕС е стратегическа цел за България във вътрешнополитически външнополитически план. Актуализирана е „Програма 2001“, и въз основа на нея е изготвена и стратегия за преговорите, съобразена с желанието на страната да стане член на ЕС до 2006 г. Координационният механизъм за подготовка за присъединяване към ЕС е допълнен и адаптиран. Приет е от МС на 27.04.2000 г. и актуализиран вариант на „Националната програма за възприемане достиженията на правото на ЕС за 2000 г.“. Приоритетните цели, формулирани в Програмата адресират изпълнението на критериите от Копенхаген (политически, икономически и приемане на законодателството) и от

Мадрид относно административния капацитет. По същество Националната програма включва всички области на достиженията на правото на ЕС и трансформира външните ангажименти и приоритети на „партньорство за присъединяване” във вътрешни ангажименти и национални приоритети. Изложената работна хипотеза предвижда преговорите да приключат успешно за около 6 години, т.е. започвайки преговори през 2000 г., България да стане пълноправен член на Съюза от 01.01.2007 г. На тази основа са разработени и преговорните позиции по отделните глави. България държи на спазването на диференцирания принцип на преговорния процес, заложен в решенията на Европейския съвет в Хелзинки, и оценяване на всяка страна-кандидатка според собствените и достижения, тъй като се счита, че по този начин ще може да бъдат догонени страните вече започнали преговори. Този принцип се подкрепя и по отношение на определянето на финалния срок за завършването на преговорите. Същевременно се очаква от Европейската комисия да разработи цялостна стратегия по графика на преговорния процес, без това да определя ритъма на самото присъединяване. На Европейския съвет в Ница през декември 2000 се подписва ново споразумение. Направени са някои важни промени, с цел да се рационализира процесът на взимане на решения в рамките на един разширен Съюз. Тези теми са и сред основните обсъждани по време на официални визити и срещи на високо ниво.

В точка 3.2 Решение на визовия проблем. Запазване на курса при новото правителство са разгледани документи от Архива на МВнР, в които личи повишено самочувствие от факта, че България е доказала способността си да се възползва от индивидуалния подход и от принципа на догонване, определени от Европейския съвет. Прави се констатацията, че постигнатият напредък потвърждава капацитета на България за приемане и прилагане на достиженията на европейското право и провеждането на бързо и резултатно преговорите за членство в ЕС. Посочен е и положителния ефект, който оказва Преговорната програма на шведското председателство, с която се предоставя възможност на България да открие преговори по най-малко 9 нови глави и да закрие временно толкова преговорни глави, колкото е възможно. Изразени са и очаквания, че белгийското председателство на ЕС ще запази ускорения ритъм на преговорите и ще открие деветте оставащи глави за преговори с България. Предвижданията са, че по този начин България ще заеме място сред най-напредналите страни в преговорния процес. Разчетите са за готовност за приключване на преговорите до края на 2004 г. Като основна гаранция за успеха на този процес е посочено стриктното изпълнение на добре дефинирани правила, еднакво приложими за всяка страна-кандидат. Ето защо позицията на България е за един справедлив и прозрачен процес на разширяване, в който може да се напредва на основата на индивидуалните успехи и постижения. Позицията на България е за продължаване на

преговорите без опасения и предварителни сценарии, породени от политически предпочитания или нечий национален интерес. Този подход се извежда като необходим при оценката на напредъка на кандидатите и предварителното разглеждане на целеви дати за приключване на преговорите.

Основен въпрос пред българското правителство при преговорите му с ЕС се явява и т.нар. „Визов въпрос“. Той е разглеждан като проблем с важна политическо значение, като същевременно неговото решаване би довело и до положителни промени в икономически аспект. Основна теза на българското правителство е, че премахването на визовите ограничения ще доведе до усиление на контактите между бизнеса и най-вече за малкия и среден бизнес. На базата на постиженията на България в областта на визовия и граничен контрол се очаква успешно приключване на процедурата по разглеждане на регламента за ефективно премахване на визовите ограничения за български граждани. Това се случва с Регламент 539 от 15.03.2001 г., с който отпадат изискванията за краткосрочни визи за български и румънски граждани при пребиваването им в страни от ЕС, членки на Шенген.

В точка 3.3 **Получаване на пътна карта от България за присъединяване към ЕС** се показват темите, върху които се фокусира вниманието както на българското правителство, така и на европейските институции през този период – Редовния годишен доклад на ЕК за България, решението на ЕС за разширяване с 10 от 12-те страни членки, които са в процес на асоцииране и обособяването на България и Румъния в „отделен пакет“ и отлагане на тяхното членство, промените в „пътната карта“ за наша страна, свързани с прецизиране на показателите за изпълнение на критериите и увеличаването на предприсъединителната помощ с цел тяхното покриване. Обща ретроспекция на преговорния процес през 2002 г. се съдържа в редица документи от Архива на МВнР, в които се отбелязва, че по хода на преговорите България е постигнала значителен напредък, като е открила преговори по всички неоткрити глави. Същевременно са закрити преговорите по 10 преговорни глави и то в рамките на две председателства – испанско и белгийско. Със затварянето на глави 25 „Митнически съюз“ и 28 „Финансов контрол“ броя на затворените в преговорите глави достига 22 и България се доближава до групата на напредналите в преговорите страни-кандидатки. Отворени са последните 3 преговорни глави по време на испанското председателство и за закрити 6 от тях – „Икономически и валутен съюз“, „Социална политика и заетост“, „Свободно движение на стоки“, „Свободно движение на хора“, „Данъчна политика“. Основната теза е, че със затварянето на глави „Свободно движение на хора“ и „Свободно движение на стоки“, България е успешно приключила преговорите по онези глави, които представляват ядрото на Вътрешния пазар на ЕС. Становището е, че постигната критичната маса, позволяваща определянето на

конкретни времеви рамки за приключване на преговорите и присъединяване към ЕС¹⁹. Наред с това е направена констатацията, че България е изостанала значително от пътната карта начертана за страните-кандидатки, начертана в Ница и това поставя страната в неблагоприятно положение в преговорите. Докато за останалите преговарящи страни се е изисквало само timetable за транспонирането на европейското законодателство, то за България се е поставило условието за показване на реално постигнатото в отделните преговорни глави – track record. Като основна цел по време на датското председателство е посочено постигането на благоприятна оценка по икономическите критерии за членство, в новия Редовен доклад 2002 г. за напредъка на страната по пътя за членство и по-специално относно степента на функционираща пазарна икономика и способността и да издържи на конкурентния натиск. Разгледана е и темата за ядрената безопасност и приемането на позицията на ЕС по този въпрос, като същевременно е изискана партньорска проверка, под егидата на съвета на министрите на ЕС. Отбелязано е очакването България да получи пътна карта на европейския съвет в Копенхаген през декември 2002 г. , съдържаща конкретни дати за приключване на преговорите /през 2003 г./ и за членство в ЕС /не по-късно от 01.01.2007 г./, в духа на приетата от българското правителство на 07.02.2002 г. Стратегия за ускорено присъединяване към ЕС. Като особено важен момент е посочено тази пътна карта и засилена предприсъединителна стратегия за тези страни, които няма да са в първата част на разширението, да не съдържат нови условия за тяхното присъединяване.

Основни цели на българската политика са посочени недопускането на отлагането на преговорите по финансовите глави. Това се обуславя от предстоящите реформи на вътрешните политики на съюза. Отлагането на преговорите би довело да изменение на първоначалните условия, а това не съвпада с намеренията на България да остане част от петото разширяване на съюза, макар и във втората му част. Наред с това българското правителство очаква в периода до членство на страната да бъде предоставен статут на наблюдател в европейските институции. Относно предстоящото развитие на преговорния процес са изложени очакванията за затваряне по време на датското председателство на 3 преговорни глави – „Енергетика”, „Транспорт” и „Правосъдие и вътрешни работи”. Целта е до края на 2003 г. да бъдат приключени преговорите по всички глави. Отчита се и постепенно увеличаване на разликата с Румъния по отношение затворени преговорни глави. Според посоченият документ се увеличава тенденцията към отделянето на двете страни в преговорите. Решението за такова разделяне е охарактеризирано като много трудно, имайки се предвид

¹⁹Посочено е, че са закрити 22 глави, докато при определянето на дата за присъединяване на Полша са били закрити 19. Пак там

позицията на отделните страни-членки и по-специално на Франция, в светлината на нейните специални отношения с Румъния. Отбелязано е и специалното внимание, което България отделя за укрепването на административния капацитет за прилагане на правото на ЕС. Резултат от тези усилия е приетата Стратегия за изграждане на модерна администрация.

В точка 3.4 **Ускоряване на преговорите по отделните глави** е показано интензивното усилие през 2003 г., насочено към приключване на преговорите по основните глави. Акцентът продължава да пада върху постигане на конкретни резултати и изпълнение на договорености, постигнати в рамките на работните групи по преговорните глави. Все пак срещите на високо ниво остават с важно значение, тъй като там се задава рамката в която се движат отделните глави.

Като положителни са определени резултатите от Европейския съвет в Копенхаген. На България е даден пътен знак за обозримо членство, като от страна на страните-членки е заявена цел за приемането на страната като пълноправен член през 2007 г. Подчертано е значението на Заключенията на Европейския съвет в Копенхаген, както и на декларацията „Една Европа”, в която ясно и категорично се потвърждава продължаването на преговорите с България и Румъния на основата на същите принципи, важащи до този момент, както и непоставяне под въпрос на постигнатото в преговорите. В Копенхаген е приета и нова пътна карта за България, съдържаща ясни и конкретни задачи до присъединяване на страната към ЕС, които не надвишават потите до този момент ангажименти. Взето е решение за чувствително нарастване на предприсъединителната помощ, което се тълкува като израз на принципа на солидарност. Изведени са и основните приоритети, които страната трябва да поеме по време на гръцкото председателство на ЕС. Акцентът в преговорите по присъединяване към ЕС през 2003 г. е върху ускоряване на подготовката за членство в ЕС, което развитие се извежда като следствие от приетата Стратегия за ускоряване на преговорите, която се изтъква и като основна причина за получаване на дата за членство през 2007 г. от Копенхаген. Като основни предпоставки за пълноправно членство са изведени реформите и действителния напредък в икономиката и в съдебната система. Като основен извод е посочено, че решението за приключване на преговорите ще се вземе не според броя на затворените глави, а едва след като редовния доклад на ЕК направи основни заключения за хода на реформите в страната и по-конкретно към датата на членство страната да се справи с конкурентния натиск в общия пазар, бъдещото развитие и начинът по който ще се осъществи реформата в съдебната система²⁰, както и решаването на проблемите с Шенгенското законодателство, административния капацитет и ускоряването на

²⁰ Тази констатация е направена и с оглед на решението на Конституционния съд да отмени 44 разпоредби от предложениния Закон за съдебната система. Пак там.

предприсъединителните фондове. Конкретните очаквания от Гръцкото председателство са предварително затваряне на глави 9 „Транспорт” и 24 „Правосъдие и вътрешни работи”, като се очаква съществен напредък да се получи по глави 6 „Конкуренция”, 21 „Регионална политика” и 22 „Околна среда”. По глава 7 „Земеделие” целта е да се постигне междинна обща позиция на ЕС. За годината като основна цел е поставено ускоряването на преговорите и при наличието на пътна карта всички краткосрочни задачи следва да се изпълнят не по-късно от 2004 г., което по естествен начин се очаква, че ще доведе до дата за приключване на преговорите.

Точка 3.5 Приключване на преговорите представя състоянието на преговорния процес на България с ЕС за 2004 г. Разгледани са резултатите и заключенията от Междуправителствената конференция по присъединяване на Република България към ЕС на равнище външни министри, проведена на 15.06.2004 г. в Люксембург и Европейският съвет в Брюксел, 17.06.-18.06.2004 г., на които е отбелязано, че всички преговорни глави с България са затворени. Това потвърждава успешното изпълнение на графика, заложен от Европейския съвет за приключването на преговорите с България и се разглежда като важна предпоставка за спазване на датата 01.01.2007 г. за пълноправно членство. От условията, при които са приключени преговорите и условията при които това са направили 10-те страни от петото разширяване се прави изводът, че България е част от това разширяване. Като основни цели са заложили годините 2005 за подписване на Договор за присъединяване и 2007 за пълноправно членство, като за целта е необходимо точното спазване на поетите ангажименти в хода на преговорите. Във връзка с това е приета на 15.07.2004 г. от МС „Програма за законодателна дейност” до края на мандата на 39-тото НС, свързана с по-нататъшната дейност по присъединяването на България към ЕС. Специално е разгледан въпросът с глава „Правосъдие и вътрешни работи”. Приета е цялостна концепция за реформа на наказателния кодекс. Отчетено е изоставането по отношение на Шенген.

В точка 3.6 Подписването на договора за присъединяване на България и Румъния е показано, че за разлика от предходните години, когато усилията на българското правителство са съсредоточени върху това страната да „застане на европейския път” и да стартира дългия процес на подготовка за присъединяване към ЕС и съответно да го приключи, то през 2005 г. и 2006 г. усилията са насочени към приемането и подписването на Договора за присъединяване и най-вече върху условията, които се поставят за неговото приемане. Това на практика означава, че на политическо ниво дейността е насочена към естеството и качеството на реалното членство, тъй като критериите и базата за оценка на тяхното изпълнение стават по-високи, което от една страна се дължи на „умората” след присъединяването на 10-те страни от Централна и Източна Европа и повишаването на скептицизма в страните членки като цяло, а от друга – на

проблемите, които България изпитва във вътрешен план и най-вече в областта на правосъдието и вътрешните работи.

Документите за 2005 г. в АМВнР показват, че българското правителство запазва инерцията и активността си, въпреки проведените парламентарни избори и политическите и персонални промени, и успява да получи подкрепа за приемането на Договора за присъединяване на България към ЕС – на 13 април Европейският парламент го одобрява, а на 25 април той е подписан в Люксембург.²¹ За разлика от останалите новоприсъединили се през 2004 г. страни, обаче в Заключителния акт към Договора за България са предвидени и допълнителни, предпазни мерки, свързани с икономиката, вътрешния пазар и правосъдието и вътрешните работи, които могат да бъдат приложени до три години след присъединяването.²² Основните тези застъпвани от българските официални власти при всичките им срещи с техни колеги е, че отлагане на членството в ЕС с една година ще създаде огромни проблеми на България и ще усложни ратификационния процес на Договора за присъединяване от страните-членки на ЕС. Основната позиция е, че България ще осъществява необходимите реформи като член на ЕС, защото ще се възползва като такава от благоприятната среда за това в Общността. Друг негативен ефект от евентуално отлагане на членството би било обезкуражаването на българския народ. Обосновано е и твърдението, че във външнополитически план подобно отлагане ще доведе до лош пример за страните от региона, които следват европейската перспектива. По време на официалните срещи се подчертават усилията извършвани от българските власти за укрепване на административния капацитет, както и взетите мерки по глава „Правосъдие и вътрешни работи”. Сред по-важните са обсъждането и гласуването на нов Наказателно-процесуален кодекс, изменения в Закона за съдебната власт, нов Административно-процесуален кодекс. Във връзка с изразено безпокойство от различни представители на ЕК по различни области, на всички срещи са давани уверения за мерките предприети от българските власти. Изработен е конкретен план по всички повдигнати от ЕК въпроси, като се изработват и няколко стратегически документа – Стратегия за реформа на българската съдебна система, Национална стратегия за противодействие на корупцията и Национална стратегия за противодействие на престъпността, с акцент върху мерките за борба с организираната престъпност.

²¹Договорът за присъединяване на България към ЕС се състои от няколко части. Основният документ е краткият Договор относно присъединяването на България и Румъния. Повечето от условията и договореностите се съдържат в Присъединителния протокол и неговите Анекси, които са неразделна част от Договора. България и Румъния подписват и Заключителен акт, който отчита резултатите от преговорите за присъединяване

²²Веднъж въведени, подобни мерки ще бъдат прилагани, докато Комисията реши да отмени мерките след разрешаването на повдигнатите проблеми.

В точка 3.7 **Последни усилия** през тази последна година (2006) от присъединителния процес на България към ЕС продължават мерките във вътрешнополитически план за изпълнение на препоръките на Европейската комисия. Във външнополитически аспект усилията са насочени към убеждаване на европейските партньори в непоколебимостта на България за осъществяване на необходимите реформи. Българската позиция при всички тези срещи на високо равнище се състои в това да бъдат убедени представителите на страните-членки на ЕС, че едно евентуално отлагане би било отрицателен сигнал за това до колко може да се има доверие на ЕС и би довело до тежки последици за региона на Западните Балкани. Наред с това усилията са насочени и към състоялия се на 17.10.2006 г. Съвет по общи въпроси и външни отношения на който е направена констатацията, че България и Румъния ще бъдат в състояние да поемат задълженията на членство в ЕС от 01.01.2007 г. От българска страна са положени усилия за ускоряване на хода на ратификация на Договора за присъединяване. По време на срещите се изразява съгласие с Европейската комисия, че в областта на съдебната реформа и борбата с организираната престъпност и корупция ще бъде от полза допълнително сътрудничество и съдействие и след осъществяване на членството. Като основна стратегия на България, вследствие на мониторинговия доклад за България и Румъния²³ са очертани мерките, които страната трябва да вземе в конкретни области – разделени на „Червени” и „Жълти”. Мерките за т.нар. червена зона са областите в които България трябва да предприеме решителни стъпки за тяхното решаване. Набелязани са приоритетни мерки, които да бъдат изпълнявани незабавно, с оглед постигане на нужния напредък. В областите в които са необходими допълнителни усилия (жълтите области), реформите се предвижда да бъдат ускорени с оглед преодоляване на слабостите до есента на 2006 г. В крайна сметка на България и Румъния чрез механизма за сътрудничество и проверка Европейската комисия продължава да наблюдава развитието на реформите в двете страни. На Декемврийския Европейски съвет е приета декларация за завършване на петото разширяване на Съюза, с което е сложен край на дългогодишния процес на приобщаване на България към ЕС.

Глава IV. Реален преговорен процес 2000 – 2007 г. Преговорни глави показва протичането на реалния преговорен процес по отделните политики и хармонизирането на българското с европейското законодателство.

²³ В който е направена констатацията, че България и Румъния би следвало да бъдат готови за членство до 01.01.2007 г., при условие, че вземат мерки по известен брой оставащи въпроси. АМВНР; оп. 63-ЕИ: а.е. 12

В точка 4.1 **Процес на институционална подготовка за интеграцията на България в ЕС и хармонизиране на българското с европейското законодателство** е изследван периодът след подаването на молбата за членство от българското правителство се характеризира както с активизирането усилията на всички институции и ведомства, така и с подготовката и изработването на необходимите процедури за стартирането на реалните преговорни глави. Като начало на този етап може да се определи приемането от Министерският съвет (МС) на няколко ключови за характера и естеството на интеграционния процес на България рамкови документа.

Първият от тях е Националната стратегия за подготовката на България за членство в ЕС, приета от МС на 23-ти март 1998 г.²⁴ Процесът на нейното изработване може да бъде детайлно проследен и анализиран по документите, които се съхраняват в Архива на МВнР (АМВнР), които включват кореспонденция (съгласувателни писма и информации) между различни български ведомства – МС, МВнР, МВР, МФ, МОН, МК и др. относно нейното съдържание и изпълнение, указания за прилагането ѝ, бъдещите процедури, включително и докладна записка и доклад от външния министър на България Надежда Михайлова за приемането на стратегията.

Националната програма за приемане на достиженията на правото на ЕС е следващият важен за подготовката на интеграционния процес на страната документ, който е част от стартираният на 27 април 1998 г. многостранен аналитичен преглед на законодателството на България. Националната програма, която всъщност има за цел да приведе българското законодателство в съответствие с европейското, е приета през май 1998 г.²⁵, като документите отразяващи процеса на нейното изработване и изпълнение в АМВнР обхващат периода 1999 - 2000 г.

Точка 4.2 **Реален преговорен процес /2000 – 2004 г./** описва преговорите, които се водят по 31 глави, които обхващат всички сфери на политическия, икономическия и обществен живот и завършват шест месеца по-рано от предвидения между България и ЕС план-график. Формулирането на времето от 2000 до 2004 г. като реален преговорен процес се обуславя от това, че именно тогава се извършват промените и хармонизирането на българското законодателство с това на страните членки, което на по-късен етап направи възможно членството на страната в Съюза. Документите в Архива на МВнР, които дават информация за всеки един етап от този процес, показват, че страната-кандидатка България „отваря” за

²⁴ АМВнР, оп. 55-11, а.е. 125

²⁵ Пак там, оп. 56-11, а.е. 37, 38, 39, 40, 41

преговори и „предварително затваря” всяка отделна глава. По-ранното приключване се дължи от една страна на факта, че страната предварително е изпълнила европейските изисквания, а от друга, че при невъзможност да се постигне съгласие на даден етап, то във всеки един момент по-късно определена глава може да бъде отворена и предоговорена отново. В този смисъл затварянето на всяка глава има временен характер и документите в Архива отразяват както периодът на реални преговори от март 2000 г. до юни 2004 г., така и времето след това – до януари 2007 г., когато някои глави се отварят отново за допълнителни промени в българското законодателство и в сроковете за тяхното прилагане, както и за мониторинг на вече приетите мерки. Документите дават информация и за преходните периоди, които нашата страна успява да постигне по време на преговорите по отделните глави. В повечето случаи те са тригодишни и започват след официалното членство, като дават възможност за по-плавно преминаване към европейските норми и плащания. Преговорният процес започва с представянето на позиция от България по 8 глави и продължава с разглеждането в пакет или самостоятелно на останалите, като не се следва номерацията от 1 до 31.

Разгледани са всички 31 преговорни глави, съгласно наличните документи, като са изведени датите на започване и приключване на преговорите, основни позиции, както и съответните изменения и хармонизиране на българското законодателство.

В Заключението са разгледани основните етапи в развитието на отношенията между България и Европейския съюз. Първоначалният етап от 1985 г. до 1988 г., когато се установяват официални дипломатически отношения, се характеризира с плахи опити от страна на българското правителство да „опипа” обстановката и в духа на променящия се тогава свят, да постигне и извоюва определени дивиденди. Вторият етап /1988 – 1995 г./ е в някои отношения най-интензивния и най-определящ, както за ЕС, така и за България, която изживява пълна метаморфоза. Първо страната поема по пътя на демократичните промени /1989 г./, след това българското общество и най-вече политическия елит узряват за идеята за асоциирано членство в ЕС /1993 г./ и се стига до подаването на молба за пълноправно членство в ЕС /1995 г./. Третият етап в отношенията България-ЕС /декември 1995 – 2000 г./ е период на вътрешни промени. България изживява вътрешна криза /1996 – 1997 г./, която води до големи промени във вътрешнополитически план, включително и в отношенията с ЕС. През пролетта на 1996 г. Европейската комисия представи на българското правителство въпросник, който да послужи като основа за подготовката на мнението й относно бъдещото присъединяване на България към ЕС и започването на преговори. Поставените въпроси обхващат всички сфери на икономическия

и социален живот в страната. За подготовката на България за пълноправно членство в ЕС е разработена национална стратегия. Стратегията се основава върху разбирането, че присъединяването на България към семейството на европейските демокрации е основен национален интерес. През ноември 1998 г. са представени и първите редовни доклади на Европейската комисия за напредъка на страните-кандидатки през периода юли 1997 г. - ноември 1998 г. В доклада за България се отбелязва, че страната е направила значителен прогрес, но все още не изпълнява Копенхагенските критерии и не е готова за започване на преговори. На 13 октомври 1999 г. Европейската комисия за втори път представи своите редовни доклади за напредъка на страните-кандидатки за изминалия едногодишен период. В доклада за България се правят изводи, че изпълнява политическите критерии от Копенхаген, направен е допълнителен напредък в изграждането на функционираща пазарна икономика, постигнато е значително ускорение в укрепване способността на страната да поеме задълженията на членството и в приемането на европейското законодателство, има съответствие с приоритетите на "Партньорство за присъединяване". В заключение Комисията препоръчва България да се присъедини към страните, с които ЕС е започнал преговори за членство, при условие, че до края на 1999 г. българските власти вземат решение за установяване на приемливи срокове за затваряне на реактори 1-4 в АЕЦ "Козлодуй" и че се потвърди значителен напредък в провежданата икономическа реформа. Датата 10 декември през 1999 година ще се запомни с това, че Европейският съвет в Хелзинки взема решение да открие преговори с България, Латвия, Литва, Словакия, Румъния и Малта. Четвъртият етап /2000 – 2005 г./ е този на реалния преговорен процес. Първото заседание на междуправителствената конференция, за присъединяването на България, се провежда на 15 февруари 2000 г.. Това е официалното откриване на преговорите. На 28 март 2000 година – започва първото работно заседание по преговорите на ниво заместници. Общностното законодателство е разделено на материи в 31 глави и Комисията прави детайлно представяне на всяка от тях: първоначално на многостранна среща с кандидатите разделени на две групи, последвана от двустранна среща с всеки кандидат. На 1 декември 2000 година съветът на министрите, по правосъдие и вътрешни работи на ЕС, взема решение за изваждане на България от негативния визов списък "Шенген". На 9 октомври 2002 година са публикувани редовните годишни доклади на Европейската комисия, в които се препоръчва приемането на 10 нови страни членки в Съюза. В доклада за България се казва, че страната има вече „функционираща пазарна икономика“.Процесът на преговорите продължава около три години и половина и е предсрочно завършен шест месеца по-рано от предвидените разчети. На 17 декември 2004 г. Европейският съвет в Брюксел потвърждава приключването на преговорите за членство с България и декларира политическа воля за приветстване на страната,

като пълноправен член на Съюза от януари 2007г. На 13 април 2005 г. Европейският парламент дава одобрение за подписването на Договора за присъединяване. Докладът за България е приет с 534 гласа “за”, 88 “против” и 69 “въздържали се”. Договорът за присъединяване на България към ЕС е подписан на 25 април 2005 г. в Люксембург. Съгласно договора, ЕС декларира, че целта му е да приеме България от 1 януари 2007 г. На тържествената церемония в Люксембург България, в лицето на президента на Република България г-н Георги Първанов, министър-председателят г-н Симеон Сакскобургготски, министърът на външните работи г-н Соломон Паси и министърът по европейските въпроси г-жа Меглена Кунева, се подписва договорът за присъединяване на България в ЕС.

Направено е сравнение между България и Румъния, които по пътя си към равноправно членство на голямото европейско семейство, извървяват дълъг и труден път за постигане на голямата стратегическа цел - интегриране към европейските структури.

Целият процес на присъединяване на Република България към ЕС представлява една от най-успешно осъществените политики в нашата история и е исторически момент, който отбеляза "завръщането в Европа" с всички символични и материални предимства.

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. „Историята на ЕС, като история на интеграцията” – сп. Минало (под печат)
2. „Архивът на МВНР” – сп. Минало (под печат)

